

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม  
ของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

Conservative participation of the riverine Flora diversity for Environmental  
developing in Khlong Khwai Sub-district, Sam khok District, Pathum Thani Province

สุกัญญา หมูเย็น<sup>1</sup>  
วีรณัฐ กาญจนพิบูลย์<sup>1</sup>

**บทคัดย่อ**

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลคลองควาย จำนวน 373 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้การทดสอบทีและการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 31 – 40 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป และเป็นสมาชิกของกลุ่มในชุมชน และโดยภาพรวมตอบคำถามถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 92.0 ค่าถามผิด คิดเป็นร้อยละ 8.0 เมื่อพิจารณาระดับมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง พบว่า โดยภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.515$ ) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองในด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.842$ ) รองลงมาได้แก่ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.996$ ) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.421$ ) และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี น้อยที่สุดในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับน้อย ( $\bar{X} = 2.361$ ) ตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อายุ อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และสถานภาพในชุมชนที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองที่ต่างกัน ในขณะที่ระดับการศึกษาสูงสุดต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองที่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

**คำสำคัญ :** การมีส่วนร่วม / การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

**Abstract**

The objective of this research was to study the level of conserve participation of diversity of riverine flora to environmental developing in Khlong Khwai Sub-district, Sam khok District, Pathum Thani Province. Sample group of this research was 373 population who lived in had Khlong

<sup>1</sup>คณะศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี

Khwai Sub-district. The research instrument was questionnaire and statistics for data analysis were percentage, mean, standard deviation, t – test (independent samples) and F-test (One way ANOVA). The results revealed that most of people studied were female, 31-40 years old, high school graduation, self-employed/employees, living in community for more than 10 years and who members of the community are. The natural resources and environment conservation testing were corrected with the mean score percentage of 92.0 and percentage of 8.0 for correct. The level of conserve participation of diversity of riverine flora to environmental developing was at the high level with the mean score of 3.515. By considering items chronologically, first order was monitoring while the second one was a joint activity. Decision and beneficiary making were the final ones. The hypothesis testing found that different gender, age, occupation, longtime residents in the community and status in the community had not effected to different conserve participation of diversity of riverine flora to environmental developing. Whereas, different highest education level had effected to different conserve participation of diversity of riverine flora to environmental developing at the significance level of 0.05.

**Keywords:** Participation / Environmental protection

## บทนำ

ประเทศไทย อยู่ในเขตร้อนชื้นซึ่งได้ชื่อว่ามี ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งความหลากหลายของชนิดปลา และความหลากหลายของชนิดพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เมืองที่มีทั้งแม่น้ำลำคลอง ดังเช่นจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นจังหวัดเล็กๆที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ 1,525.856 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 7 อำเภอ โดยอำเภอสามโคกเป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำแม่เจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายหลักหล่อเลี้ยงให้ความชุ่มชื้นแก่บริเวณที่เป็นสวนและไร่นา

ตำบลคลองควาย เป็นตำบลหนึ่งของ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ที่มีคลองสาขาย่อยของแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านและคลองต่างๆ ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณริมคลอง และด้วยความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศทำให้เกิดพรรณไม้ยืนต้น ไม้พุ่มและสัตว์นานาชนิดในบริเวณริมคลอง

ดังนั้นทำให้ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นถึงประเด็นที่ต้องการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี การศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงบทบาทของชุมชนริมคลองในการมีส่วนร่วมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม การได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

## วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ ระยะเวลาการอยู่อาศัยอยู่ในชุมชน และสถานภาพในชุมชน

## เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง

### แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

#### 1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

อรรถัย ก๊กผล (2552 : 13) ให้ความหมายว่าของการมีส่วนร่วม ไว้ว่า การที่ประชาชนเข้าไปร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระในทางความคิดมีความรู้ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนั้น

ขุนนาย หัสบุตร (2553:11) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์และกระบวนการผสมผสานหรือบูรณาการ ความคิดเห็น การตัดสินใจ การทำงาน ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันของปัจเจกบุคคล และหน่วยงานในลักษณะเป็นกลุ่ม เป็นคณะ มากกว่าการทำงานคนเดียว กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามี แสดงออกในสิ่งที่เขาต้องการ แสดงออกซึ่งปัญหาที่เผชิญ และแสดงซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาและลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด และเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน

เออร์วิน (Erwin.197:138) อังอิงใน จิราพร เชื้อบุญมี (2554:8) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

#### 2. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527) ได้อธิบายลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งออกเป็น 8 ลักษณะ ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ปัญหาความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาล ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ปรัชญา เวสารัชช (2530) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

1. ร่วมแสดงความคิดเห็น
2. ร่วมสละทรัพยากรวัสดุ
3. ร่วมสละแรงกาย
4. ร่วมสละเวลา

### 3. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531:24-30) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อมองในแง่ของการบริหารงานจะพบว่า

1. จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหา และความต้องการของประชาชน
2. ประชาชนมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นปัญหาและความต้องการของประชาชน
3. การดำเนินโครงการจะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากขึ้น
5. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

ปรัชญา เวสารัชช์ และเทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์ (2544 : 103-106) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น และชนบทโดยสรุปความสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อให้ประชาชนในชนบทมีการกินดีอยู่ดี มีรายได้สูงขึ้นมีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้นรวมถึงต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ เป็นไปในทางที่ดีกว่าเดิม ดังนั้นหากประชาชนในท้องถิ่นได้ให้การยอมรับและให้การสนับสนุนต่อการพัฒนาแล้ว ย่อมมีโอกาสที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ง่าย
2. ประชาชนในท้องถิ่นรู้ดีถึงสภาพปัญหา และความต้องการต่างๆ ของท้องถิ่นตนเองเป็นอย่างดี การให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ของการพัฒนาท้องถิ่นแล้ว จึงน่าจะเป็นสิ่งที่ดีเพื่อที่จะได้สร้างความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ และการแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างตรงจุดกับความต้องการมากขึ้น
3. ถ้าประชาชนไม่ยอมรับ ไม่ให้ความร่วมมือ หรือต่อต้านในสิ่งที่บังคับนอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาไม่ถูกจุดแล้ว ยังอาจสร้างความล้มเหลวในการดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นและชนบทได้ง่าย
4. การพัฒนาท้องถิ่นมุ่งเน้นที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ยังจะเป็นการช่วยปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของประชาชนระดับท้องถิ่น

อรทัย ก๊กผล (2552 : 34) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อต้องการให้ประชาชนเกิดความผูกพัน รู้สึกรัก และมีจิตสำนึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของตนเอง
2. เพื่อให้หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ บริหารงานด้วยความโปร่งใสตรงตามความต้องการของประชาชน และรับผิดชอบต่อประชาชนมากที่สุด
3. เพื่อให้มีการตรวจสอบการบริหารงานของหน่วยงานของรัฐทุกขั้นตอน

#### 4. รูปแบบการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527) ได้อธิบายรูปแบบการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ จะประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล และประการสำคัญ คือการตัดสินใจด้วยตนเอง
2. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการและการบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงินและบริการ
3. การใช้ประโยชน์ ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและควบคุมสังคม
4. การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากันซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2534) และนิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527) ได้จำแนกลักษณะของการมีส่วนร่วมเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation)
2. ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนประชาชน เช่น กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มเลี้ยงโคนม
3. ประชาชนมีส่วนร่วมจากการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบัน หรือหน่วยงานที่เชิญประชาชนให้เข้าร่วมในด้านความคิด หรือบริจาคทรัพยากร

โคเฮน และ อัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Upholf : 1980 อ้างอิงจาก ประสบสุข ตีอินทร์ : 2531) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจลงมือปฏิบัติ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefit) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

ส่วนความเห็นของ ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2531) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโครงการ
3. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ดังนั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมคือ การร่วมกันศึกษาสาเหตุของปัญหา การตัดสินใจของกลุ่มในการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การได้รับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงและพัฒนากิจกรรม/โครงการให้ได้ผลการดำเนินงานในทิศทางที่ต้องการ อันพึงประสงค์ของกลุ่มและชุมชน

แนวทางเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นได้แก่

1. เปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา เพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรอง
2. ให้โอกาสประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของโครงการ หรือทุกกิจกรรมของโครงการการทองเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการจัดการฝึกอบรมเสริมความรู้ให้กับคนท้องถิ่น
3. มีการสร้างส่วนแบ่งให้กับประชาชนเพื่อสร้างจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของในโครงการของประชาชนท้องถิ่น
4. เชื่อมโยงผลกำไรไปสู่การอนุรักษ์ โดยพยายามให้กิจการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมีการจ้างงานในชุมชน และมีการกระจายรายได้ให้ทั่วถึง ซึ่งจะมีผลให้ประชาชนท้องถิ่นเหล่านั้นปกป้องรักษาธรรมชาติและวัฒนธรรมของตน ซึ่งทุกคนจะถือว่าเป็นสินค้านำรายได้และผลประโยชน์มาสู่ตน
5. การกระจายผลกำไร การออกแบบวางแผนและดำเนินการโครงการการท่องเที่ยว ควรมีการระบุให้ชัดเจนว่า ประชาชนท้องถิ่นจะได้ผลประโยชน์อะไร ผลประโยชน์จะกระจายไปทั่วทุกคนอย่างไร และเป็นระยะ

เวลานานเท่าใด

6. ระบุผู้นำท้องถิ่น เพื่อให้เป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือในการทำความเข้าใจกับชุมชนในเบื้องต้น
7. การนำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชนโดยอาศัยผู้นำการเปลี่ยนแปลงองค์กรหรือนักพัฒนา หรือกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและเทคโนโลยีเข้าสู่ชุมชน
8. การดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมใดๆ ต้องทำความเข้าใจพื้นที่นั้นๆ เป็นอย่างดี ดั้งนั้นก่อนมีการออกแบบวางแผนดำเนินกิจกรรมใด ควรมีการศึกษาสภาพการณ์ของพื้นที่ ศักยภาพของพื้นที่ ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจในการออกแบบวางแผนพัฒนาโครงการได้อย่างเหมาะสม และสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
9. การติดตามและประเมินผลความก้าวหน้า เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการตัดสินใจปรับเปลี่ยน ยุทธวิธี หรือวิธีการดำเนินงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนไป นอกจาก นั้น หากกิจกรรมที่ดำเนินแล้วเสร็จเกิดผลกระทบต่อส่วนต่างๆ ของชุมชน ก็จะสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการวางแผนปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนโครงการต่อไป (มนัส สุวรรณ, 2544)

อุทร สีนปฐ (2556:10) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม หมายถึง รูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน 4 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน บริหารงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการบริหารงาน และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล ทั้งนี้อาจรวมโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ โดยอยู่บนพื้นฐานความสมานฉันท์ ความเสมอภาค และความเอื้ออาทรกัน

#### 5. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

สมศรี ฉลาดเฉลียว (2554 :11) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นเป็นประโยชน์กับประชาชนโดยตรง ในเชิงของการป้องกันและแก้ไขเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง และยังช่วยเพิ่มความง่ายในการนำไปปฏิบัติและเป็นการเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบขึ้น

จันท์กานต์ ใจสวัสดิ์ (2555:57) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมทำให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลาย ทั้งด้านตัวบุคคล สังคม ชุมชน และหน่วยงานองค์กรต่างๆ โดยเป็นไปตามวิถีการมีส่วนร่วมแต่ละประเด็น ซึ่งในภาพรวมก่อเกิดประโยชน์ต่อตัวบุคคลในการพัฒนาศักยภาพ สังคมชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเอง เกิดความรัก ห่วงเทรนรับผิดชอบและเป็นเจ้าของชุมชน เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ สร้างฉันทามติ ลดกระแสการต่อต้าน หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา มีการรวมพลัง เกิดความสามัคคี เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลซึ่งจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการกระจายอำนาจสู่ประชาชน

ดังนั้นสรุปได้ว่าแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในชุมชนได้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันแก้ไขปัญหา เพื่อทำให้แนวทางในการปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในให้ชุมชนดีขึ้นและยั่งยืนต่อไป

#### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ผ่านทางประชาชนในตำบลคลองควาย ซึ่งจะประกอบด้วยประชากรในทุกหมู่บ้าน จำนวน 5,407 คน และใช้ตัวอย่าง 373 ตัวอย่างจากการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยสูตรความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของทาโร

ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) ซึ่งกำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% และให้ความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5%

ในการวิจัยผู้ศึกษาใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีลักษณะเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 10 ข้อ เป็นคำถามแบบเลือกตอบ 2 ตัวเลือก และตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ใน 4 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert)

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างและหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของคำถามแต่ละข้อโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามปฏิบัติการ (IOC : Index of Consistency) พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.60-1.00 ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาได้วิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อ โดยหาค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$ ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ค่าเฉลี่ยเพื่อแปลแปลความหมาย จากนั้นวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามเพศ โดยการทดสอบที (t - test แบบ Independent samples) และวิเคราะห์พฤติกรรมกรบริโภคสินค้าสีเขียวของประชาชนใน ตำบลบางปรอก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F-test แบบ One way ANOVA)

### สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 31 - 40 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลา 10 ปีขึ้นไป และเป็นสมาชิกของกลุ่มในชุมชน และโดยภาพรวมตอบคำถามถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 92.0 คำถามผิด คิดเป็นร้อยละ 8.0 เมื่อพิจารณาระดับมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง พบว่า โดยภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.515$ ) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองในด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.842$ ) รองลงมาได้แก่ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.996$ ) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.421$ ) และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี น้อยที่สุดในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับน้อย ( $\bar{X} = 2.361$ ) ตามลำดับ

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อายุ อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และสถานภาพในชุมชนที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองที่แตกต่างกัน ในขณะที่ระดับการศึกษาสูงสุดต่างก็มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

## อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

### อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.515$ ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทยา คลังวิเชียร(2554 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการศึกษาศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า ภาพรวมในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.660$ )

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.421$ ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจักรพงษ์ พวงงามชื่น(วารสารวิจัยและพัฒนา มจร. ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2556) ซึ่งได้ทำการศึกษาศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ซึ่งพบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.95$ )

ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.996$ ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจักรพงษ์ พวงงามชื่น(วารสารวิจัยและพัฒนา มจร. ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2556) ซึ่งได้ทำการศึกษาศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ซึ่งพบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.65$ )

ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับน้อย ( $\bar{X} = 2.361$ ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรีสุวรรณ เกษมสวัสดิ์(2553 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านน้ำและขยะ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งพบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในระดับน้อย

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.284$ ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจักรพงษ์ พวงงามชื่น(วารสารวิจัยและพัฒนา มจร. ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2556) ซึ่งได้ทำการศึกษาศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ซึ่งพบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.76$ )

### ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากการทดสอบสมมติฐาน ระดับการศึกษาสูงสุดต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองต่างกัน พบว่า ค่า Sig. น้อยกว่า 0.05 แสดงว่า ระดับการศึกษาสูงสุดต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองที่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.036 สอดคล้องกับงานวิจัยของ วันวิสา เือกเย็น(2555 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการศึกษาศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตเทศบาลเมืองหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์พบว่า ระดับการศึกษาสูงสุดที่ต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ริมคลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

### ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการหาสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และร่วมกันกำหนด/



จัดทำแผนโครงการร่วมองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเน้นให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีในการร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

2. องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนควรจัด กิจกรรมในวันสิ่งแวดล้อมไทยของทุกปี เพื่อรณรงค์ให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการร่วมกันลดภาวะโลกร้อน และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

3. รณรงค์ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เช่น การรณรงค์ห้ามทิ้งขยะ โดยใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มประชาชน โดยเน้นที่สื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าว วิทยุ ไปสเตอร์ แผ่นพับ เป็นต้น

#### เอกสารอ้างอิง

- เกษม จันทร์แก้ว. (2540). วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(2548). กิจกรรมท่องเที่ยวจังหวัดสมุทรสงคราม. จาก <http://www.tat.or.th>
- ขุนนาย หัสบุตร. (2553). บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต.มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น. (2556). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. วารสารวิจัยและพัฒนา มจร. (เมษายน – มิถุนายน 2556) : 45-57.
- ดวงศิริ ปณิธานธรรม.(2545). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ใหญ่บ้านในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.